

MEHMET KAPLAN'IN DİL ÜZERİNE GÖRÜŞLERİ

Mehmet Kaplan's Ideas On Language

Dilek ERENOĞLU*

ÖZET

Dil dünyasında emek harcayanlar kullandıkları dili yüceltmek ve onunla yükselmek isterler. Mehmet Kaplan bir edebiyat uzmanı bakışıyla dil üzerindeki görüşlerini çeşitli denemelerinde yansıtmıştır. Bu denemelerinde aynı zamanda Türkçenin problemlerini ele almış ve bu problemlere çözümler sunmuştur. Kaplan'ın üzerinde durduğu problemlerin bir kısmı bugün de güncelliğini koruması bakımından dikkat çekicidir. Bu makalede Mehmet Kaplan'ın dil üzerindeki görüşleri çeşitli açılardan ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Kaplan, dil, ana dili, Türkçe öğretimi, yabancı dil eğitimi

ABSTRACT

People who spend intensive time and give great value for language world want to glorify it and uprise with it as well. Mehmet Kaplan has delivered his opinions about language from the point of view of a literature expert in his many essays. In these essays, he has dealt with the problems of Turkish language and provided some solutions to them. The matters on which Kaplan has emphasized draw attention as they still maintain their currency. In this article, Mehmet Kaplan's thoughts on language have been considered from various points of view

Key words: Mehmet Kaplan, Language, mother tongue, Turkish language education, foreign language education

Dil, insan oluş macerasının varlık alanına ilk adımıdır, insanın yarattığı ve onunla var olduğu dünyasıdır. Dil dünyasının en ileri düzeyde kullanım alanı da kuşkusuz edebiyat alanıdır. Dil, malzemesi ne kadar güçlü ise edebiyatını o kadar zengin kılar, edebiyat ne kadar güçlü ise dilini o kadar yüceltir.

* Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Edebiyat alanında uzmanlaşmış, aynı zamanda edebiyatın aracı ve malzemesi olan dil ve kültür üzerinde de düşünmüş bir bilim adamı olan Mehmet Kaplan'ın dil konulu yazıları, denemelerinde vücut bulmuştur. O, dili sadece bilimsel yönüyle değil, sosyal yapısı bakımından da büyüteç altına almış, belirlediği problemlere çözümler sunmuştur.

Eserlerinden yola çıkarak Mehmet Kaplan'ın dil üzerindeki düşüncelerini şu ana başlıklar ile değerlendirmek mümkündür: Dilin tanımı, ana dili, ortak dil, konuşma eğitimi, Türkçe öğretimi, yabancı dil öğretimi, öztürkçecilik ve dilde tasfiyecilik, Türk Dil Kurumu.

Dil üzerinde çalışanlar her bilim alanında olduğu gibi önce onun tanımını yaparlar. Kaplan dilin tanımını üç boyutta yapmaktadır: Genel tanımı ile “dil, bazı ses veya ses gruplarının o şeylerin hayalini uyandırması sürecinden ibarettir”¹, işlevi bakımından “dil, vasıttan başka bir şey değildir”², manevî bakımdan ise “dil, hayatın aldığı bir şekildir ve milletin çağlar boyunca yaşadığı tarihin adeta özetidir.”³

Kaplan dilin önemini vurgularken ana dilini ayrı ve önemli bir yerde tutar. Ana dili, konuşucusunun millî kimliğini belirleyen ve dil bilincini sağlam tutan en temel unsurdur. Sonradan öğrenilen diller ana dilinin yerini tutamaz. Kaplan, ana dilinin önemini özellikle vurgulamaktadır:

“Anneler çocuklarına sütleri ve sevgileriyle beraber onlar kadar güzel, onlar kadar besleyici bir şey daha verirler: Dil. Dil analardan öğrenildiği için bir insanın kendi diline ana dili denilir. Biz, daha sonra, istersek başka dilleri de öğrenebiliriz ama onlar hiçbir zaman anadilimizin yerini tutmazlar. Anadil bizi ailemize, akrabalarımıza, milletimize, tarihimize bağlar.”⁴

İnsanın ilk öğrendiği dil, millî dili, millî kimliğidir. Ana dilinin doğru bir şekilde öğrenilmesi ana-baba ve çevreye bağlıdır. Ana dili öğrenirken edinilen yanlışlıklar ve eksiklikler, kişinin sağlam bir ana dili örgüsüne sahip olmasını engelleyecek ve yeni öğrenmelerini olumsuz etkileyecektir. Bu kaygılarla Kaplan, dil edimi, öğretimi ve dilin öğreticileri üzerinde de önemle durmaktadır:

“Bir dili bilmek demek, konuşulanı, yazılanı anlamak ve bizzat konuşmak ve yazmak demektir. İdeal, bir dilde kullanılan bütün kelime ve deyimleri bilmektir. İşte o zaman, insan geniş duygu ve düşünce dünyasına rahatça açılabilir. Bundan dolayı okullarda büyük

¹ Mehmet Kaplan, Kültür ve Dil, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2001, 14. Baskı, s. 163

² age. s. 135

³ age. s. 140

⁴ Mehmet Kaplan, “Dil ve Kültür”, Türk Edebiyatı, Eylül 1985, 143. sayı, s. 9

önem verilmesi gerekir. Yalnız öğretmenlerin değil ana ve babaların da çocuklarının diline önem vermeleri, onlara bütün kelimelerin doğru söyleniş ve yazılışlarını öğretmeleri gerekir. Çünkü dil bizi hayatta başarılı kılar. Bir insanın bildiği kelimelerin sayısı ne kadar çok olursa onun, anlama ve anlatma yeteneği de o kadar kuvvetli olur.”⁵

Ana dilini kaybedenler sömürge toplumlardır. Kaplan’ın kültür ve dil üzerinde özellikle durması, Türk kültürünün ancak Türk dilinde yaşayacağı gerçeğine dayanmaktadır. Buna göre Kaplan, ortak ve sürekli inançların dilin içine sindiğini ve milyonlarca insanın binlerce yıl denediği hakikatlerin deposu olan dilin bizi yanıltmayacağını ifade eder.⁶ Tam bir anlaşma ve kaynaşma ancak ortak dil sayesinde mümkün olur.⁷

Ortak dil, ortak yaşantının, ortak düşünmenin yani birlikte olmanın bir sonucudur. Aynı dili konuşmak bir milletin varlık sebebidir. Kaplan, ortak dil üzerinde dururken özellikle bu gerçeklikten hareket etmektedir:

“Müşterek dil, müşterek kültür ve medeniyetin mahsulüdür. İçinde yaşanan kültür ve medeniyet çevresi, bir dilde kullanılan kelimelerin kadrosunu tayin eder. Bundan dolayı fert gibi cemiyetin de kültür ve medeniyet seviyesini anladığı ve kullandığı kelimelerin cins ve sayısından çıkarmak mümkündür. Çünkü hayat dile akseder.⁸ “Millî birlikte ‘dil birliği’ aslî bir rol oynar. ‘Dil birliği’ yine modern felsefenin başlıca temlerinden biri olan “communication-anlaşma” vâkiasının sosyal bir tecellisinden ibarettir.”⁹

Bir dilin nesilden nesle aktarılması için konuşan topluluk tarafından anlaşılması gerekir. Böyle bir ortaklığın olabilmesi ortak bir dile dayanmakla mümkündür. Kaplan’a göre ortak dil; “*Bugün en azından yüz bin kişinin anladığı dildir.*¹⁰ Bir sosyal çevrede günlük hayatta kullanılan kelime ve cümleler ortak dili meydana getirir. Bunun sırrını çizmeye imkân yoktur.”¹¹

Dil insanları bir toplum olarak, millet olarak bir araya getirebildiği gibi onları ayırabilecek bir güç, bir silah olarak da kullanılabilir. Bu durumun bize en

⁵ age. s. 9

⁶ bk.. age. s. 9

⁷ bk. Mehmet Kaplan, Sevgi ve İlim, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2002, s. 64

⁸ age. s. 207

⁹ Mehmet Kaplan, Büyük Türkiye Rüyası, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1998, s. 100

¹⁰ Mehmet Kaplan, Kültür ve Dil, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2001, 14. Baskı, s. 144

¹¹ age. s. 145

yakın örneği üzerinde duran Kaplan, dilin birleştirici rolü üzerine de dikkati çekmektedir:

“Ruslar, Sovyetler Birliği’nde aynı ırktan olan Türk topluluklarını, ayrı cumhuriyetler haline getirmişler ve küçük şive farklarını abartarak adeta ayrı diller yaratmışlardır. Sovyetler Birliği’nde Rusça resmi dildir. Türkler de onu öğrenmek mecburiyetindedir. Fakat Türk kavimlerinin bir araya gelerek ortak bir dil ve edebiyat vücuda getirmeye hakları yoktur.”¹²

Kaplan, dilin konuşma alanında da önemli belirlemelerde bulunmuştur. Ona göre, biz dilimizin zenginliğine rağmen konuşmaya tam anlamıyla önem verip özen göstermeyen, dahası kitap okumayı bilmeyen bir toplum olduğumuzdan konuşmayı da bilmeyen bir toplumuz:

“Dil sayesinde bir milletin yüzyıllar boyunca edindiği bilgi nesilden nesle aktarılır. Konuşma dili, tabirleri ata hazinesidir. Bundan dolayı okuma yazma bilmeyen Türk halkının bir sağduyuya, bir hayat görüşüne sahip olması konuşma dilinin zenginliğinden ileri gelir. Fakat yazı dili ve onun mahsulü olan kitap, sözlü kültürden çok daha zengin ve emin bir kaynaktır. Kitap okuyanın bilgisi kadar konuşması da başka türlü olur. Bir memlekette kitap kültürü ne kadar zenginse günlük konuşma da o kadar zengin olur.”¹³

Okumaya ilk adım attığı günden itibaren, sürekli olarak kitap okumak önerilir öğrencilere. Çünkü bilgiye ancak okuyarak ulaşmak mümkündür. Bilginin birikmesi ve hayata yansması da kültürün meydana gelmesine katkıda bulunur. Böylece bir döngü meydana gelir; kitap kültürü, kültür kitabı besler. Kaplan’a göre, kültür ancak kitap okuyarak edinilir:

“Derin kültür, konuşma ile değil kitaplarla elde edilir, yüzlerce kitapla...Kültürlü bir insanın dili ve kelime kadrosu, mahiyeti itibarıyla okuduğu kitaplara göre değişir.”¹⁴

Konuşma bilincimiz üzerinde Doğu ve Batı geleneği bakımından bir karşılaştırma yapan Kaplan, bizi, siyaset, felsefe, sanat üzerinde konuşan Batı karşısında, hükümdara el bağlayan kul görüntüsündeki Doğu’nun konuşamayan ferdi olarak yorumlar.¹⁵

¹² age., s. 119

¹³ Mehmet Kaplan, Sevgi ve İlim, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2002, s. 208

¹⁴ Mehmet Kaplan, Kültür ve Dil, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2001, 14. Baskı, s. 146

¹⁵ Mehmet Kaplan, Sevgi ve İlim, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2002, s. 90-91

Konuşmayı bilmek, kelimeleri anlam yükleri ile bilmek ve yerinde kullanmak demektir. Kaplan, kelimelerin neyi karşıladığını bilmenin o şeyi anlatmak demek olduğunu ifade etmektedir:

“Kelimelerin neye tekabül ettiğini bilmek ilk merhaleyi teşkil eder. Asıl kültür ve ilim, kelimelerin gösterdiği şeyleri ve onlar arasındaki münasebetleri bilmekle başlar. Fakat bir şeyi bilen, ekseriya o şeyi anlatan kelimeyi de bilir.”¹⁶

Konuşma bilgisi, bir toplumda hem fertler ve nesiller arası ilişkilerle, hem de eğitim yolu ile kavratılabilir ve öğretilir. Kırk iki yıldır üniversitede hocalık yaptığını, her yıl üniversiteye gelen öğrencilerin sözlük hazinesinin fakirleştiğini belirten Kaplan, konuşma bilgisi eksikliğinin, dil bilgisinin okullarımızda yeterince öğretilmemesinden kaynaklandığını düşünmektedir.¹⁷

Kaplan, Türkiye’de Türkçe bilmeyen bir tek vatandaşın bile kalmaması gerektiğini, devlet kadar milletine hizmeti zevk ve şeref konusu yapanların da Türkçe bilmeyen vatandaşları Türkçe öğrenmeye teşvik etmesi gerektiğini savunmaktadır¹⁸.

Kaplan, dilin devlet kurumlarında devlet esasına göre öğretilmesinin de önemli bir mesele olduğu üzerinde durmakta, ayrıca dili öğretenlerin her birinin kendi istediği şekilde eğitim verdiklerinde ortak bir kültür gelişmesinin mümkün olmayacağını düşünmektedir.

“Okul bir devlet müessesesidir. Orada öğrenilen bilgiler kadar dilin de devletin kabul ettiği esaslara göre öğretilmesi gerekir. Sınıfta öğretmenler, kendi akıllarına uygun bilgi ve kelimeleri öğretmeye kalkarlarsa, o ülkede ilmi esaslara dayalı ortak bir kültürün gelişmesi mümkün müdür? Şimdi Türkiye’de böyle bir durum vardır.. Öğretmenler sınıfta müfredatta olmayan birçok şeyi öğretmekte kendilerini serbest hissetmekte ve hiç bir otorite tanımamaktadırlar. Dil, fikir, hatta “eylem” anarşisinin sebeplerinden biri de budur.”¹⁹

Okullarda verilen konuşma eğitiminde, telaffuz, ayrıca önem verilmesi gereken bir konudur. “Türkçe yazıldığı gibi okunan bir dildir.” bilgisi dilimiz için bir genel olarak doğruluk taşımasına rağmen çoğu söz dilimizde yazıldığı gibi okunmaz. Kaplan, Türk dilinin en güzel örneklerinin Türkçeyi iyi

¹⁶ age. s. 208

¹⁷ Mehmet Kaplan, Kültür ve Dil, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2001, 14. Baskı, s. 8

¹⁸ age. s. 38-39

¹⁹ Mehmet Kaplan, “Dil ve Kültür”, Türk Edebiyatı, Eylül 1985, 143. sayı, s. 199

konuşanların ağzından dinletilerek, Türk çocuklarına daha ilkokulda standart bir Türkçe telaffuzun öğretilbileceğini söyler.²⁰

Türk dilinin en iyi şekilde öğretilmesinde doğru dil politikası, bireye kendi dilinin yanında en az bir yabancı dili de öğretmektir. Bu süreçte, yabancı dil eğitimi kesinlikle ana dili eğitiminin önüne geçmemelidir. Yabancı dil öğretimi gerektiği gibi yapıldığında insanın ufkunu, yaşama bakışını genişletir. Millete uluslararası güç sağlar. Fakat yabancı dil öğretmek adına yıllarca bireyleri oyalayarak ne kendi dilini ne de yabancı bir dili konuşabilen mankurt bireyler topluluğu meydana getirmek asla amaç olmamalıdır.

Günümüzde de olduğu gibi, eğitimleri sırasında öğrencilere yabancı dil okutulduğu halde bir türlü öğretilmediğinden şikâyet eder Kaplan; *“Ben en büyük hocaları, Goetheleri, Nietzscherleri, Tolstoyları, Hugoları, Gorkileri kitaplardan tanıdım. Tabii tercümelerinden. Çünkü bize okulda yabancı dil okuttular ama maalesef öğretemediler.”*²¹

Verimsiz bir şekilde çocuklarımıza yabancı dil öğretilmeye çalışılırken diğer yandan asıl bilmeleri gereken kendi öz dilleri de nerdeyse unutturulmaktadır. Çocuklarımıza yabancı dil öğretmeye çalıştığımızı ama onlara atalarının dilini neden öğretmediğimizi sorgulamaktadır Kaplan:

“Yabancıya gidenler ve yabancılaşmayı gaye edinenler Türklerin bizzat kendileridir.”²² “Kendi milletinin tarih ve kültürünü öğrenmek ve incelemek isteyen her Türk, bu eserleri anlamak ve onlardan zevk almak için bu dili bilmek zorundadır. Yabancı kültürlerden istifade etmek için, yabancı dili okullarımızda öğretmek maksadıyla bunca emek ve para harcanırken, kendi milli kültür kaynaklarımıza sırt çevirmeyi mazur göstermek bir hayli güçtür. Bunun adına gaflet, cehalet ve dalalet derler.”²³

Türk vatandaşı olmanın ilk koşulunun Türkçe konuşmak olduğu bu vatanda, Türkçe konuşmak istemeyenin iyi niyetli olmadığı üzerinde duran Kaplan, Anayasasında resmî dili Türkçe olarak belirtilmiş bir ülkede Türkçe konuşulmalı, bu konu tartışma konusu dahi edilmemelidir görüşündedir:

Türkiye’de yaşayan, bu toprakların nimetlerinden faydalanan bütün vatandaşlar Türkçe konuşmalıdırlar. Türk olmanın ve Türk vatandaşı olmanın birinci şartı budur. Türkiye’de Türkçe konuşmamakta ısrar

²⁰ bk. Mehmet Kaplan, *Kültür ve Dil*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2001, 14. Baskı, s. 39

²¹ Mehmet Kaplan, *Sevgi ve İlim*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2002, s. 19

²² Mehmet Kaplan, *Kültür ve Dil*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2001, 14. Baskı, s. 119

²³ Mehmet Kaplan, *age.*, s. 36

eden vatandaşlar, bu davranışlarıyla kendilerini Türk cemiyetinden ayırıyorlar demektir. Bunlar arasında Türkçe konuşmak ve yazmak isteyen iyi niyetli vatandaşlara Türkçe öğretmek, milli bir vazife olmalıdır. Yabancı milletler Türkiye’de yabancı dilleri yaymak için okullar, dershaneler, kurslar açarken, bizim Türkçe bilmeyen vatandaşlarımıza kendi ülkelerinin dilini öğretmeyi ihmal etmemiz bir utanç konusudur.²⁴

Bununla birlikte Kaplan, anayasasında resmi dili Türkçe olduğu belirtilmiş bir ülkede öğretim dili Türkçe olmayan okulların ve üniversitelerin bulunmasını anayasanın lafzına ve ruhuna aykırı olduğunu belirterek eleştirmekte ve bunlardan da önemlisi, devletin kanunla resmi bir “Dil Akademisi” kurması gerektiğini, dile ancak bu yolla çeki düzen verilebileceğini savunmaktadır.²⁵ “Okul, düşünme yolunun öğretildiği bir kurumdur ve bu kurumdan mezun kişiler bilgiyi edinme yollarını ve bilgiyi düzenli bir şekilde ifade etmeyi öğrenmiş olmalıdır. Okul düşünmek için icat edilmiş bir müessesedir.”²⁶ Kaplan, öğrencilerinin sınav kâğıtlarını bu bakımdan değerlendirmektedir: “Sınav kâğıtlarında bilgi var ama düzensiz.”²⁷ Bu sonucu yine okulda bu eğitimi veren öğretmenin yetersizliğine dayandırmaktadır:

"Türkçe öğretmeni, öğrencisine her hafta birkaç sayfalık yazılı ödev vermez ve onları imlâ işaretlerine kadar kontrol etmezse çocuk doğru dürüst cümle yapmasını ve düşünmesini öğrenemez."²⁸
 “Kompozisyon duygu ve düşünce dünyasına çeki düzen vermektir. Kompozisyon derslerini insan olmanın başlangıcı sayarım.”²⁹

Kaplan, öğretmenin bu eksikliğini sadece öğretmene de yüklemeyiz. Çünkü öğretmene verilen değer onun öğrencisine vereceği değerdir: “Talebe üzerinde müessir olan, müfredat ve kitaptan çok hoca şahsiyetidir. Ona layık olduğu değeri vermek, okuma ve düşünme vakitlerini arttırmakla hocanın hayat sıkıntılarını azaltmak.”³⁰

Eğitim kurumları öğrenciye yönelik izlediği politikanın yanı sıra öğretmenin de yanında bulunacak doğru politikaya sahip olmalıdır. Hem öğrenci hem öğretmen en iyi şartlarda buluşmalıdır. Eğitimin kalitesini öğretici belirler.

²⁴ age., s.38

²⁵ bk. Mehmet Kaplan, “Resmi Dil Türkçe”, Türk Edebiyatı, Eylül 1985, 143. sayı, s. 197

²⁶ Mehmet Kaplan, Sevgi ve İlim, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2002, s. 226

²⁷ age. s. 227

²⁸ Mehmet Kaplan, Büyük Türkiye Rüyası, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1998, s. 105

²⁹ Mehmet Kaplan, Sevgi ve İlim, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2002, s. 229

³⁰ Mehmet Kaplan, Nesillerin Ruhu, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2001, s.170

Bu doğrultuda, eğitim kurumları da eleştiri payını almaktadır Kaplan'dan: *“Bugünkü Türk maarifi, “kalabalığı dışarıda bırakmamaktan başka bir şey düşünmeyen, seçim ve kaliteye asla ehemmiyet vermeyen bir “yığın siyaseti” gütmektedir.”*³¹

Bir dili tehdit eden önemli bir unsur da dile giren yabancı unsurların çokluğudur. Kaplan Türkçeye giren yabancı kelimelerin çoğalmasına rağmen Türk kültürünün korunuyor olması ile Türkçenin yapısı arasında gizli bağ kurmaktadır:

“Dil, edebiyat ve umumiyetle kültür kavramına giren her şey, tarih boyunca gelişmiş, bize tarihten miras kalmıştır.”³² “Kültür, yeni icat edilen güzel bir kelime ile “birikim”dir. Birikim, servet, zenginlik, tasarruf demektir. Ben Türk ırkının asırlar boyunca kazandığı her şeyi öğrenmek istiyorum ve bu suretle tarihi ve milli şuura ulaşabileceğime inanıyorum. Türk, Türkçe gibi, kökünü koruyarak, kendisine takılan ve eklenen her şeyi kabul etmiş. Bizim tavrımız bu! Halkımıza bakıyorum, o da hoşuna giden, mizacına uygun yabancıyı reddetmiyor. Yunus gibi yetmiş iki millete bir gözle bakıyor ama Türklüğünü de kaybetmiyor. Bence bu davranış ile Türkçenin yapısı arasında gizli bir bağlantı var.”³³

Tasfiye, dilde sadeleştirme, dildeki yabancı asıllı bütün kelimelerin atılmasını ve yerlerine Türkçelerinin konmasını isteyen dil akımıdır. Tanzimat döneminde başlayan bu sadeleşme akımının derecesi zaman zaman değişmiştir. Mehmet Kaplan, dilde özellikle konuşma dilinde yapılan tasfiyeye karşıdır. Ona göre dilde tasfiyecilik dilde yozlaşmaya yol açmaktadır:

“Türkçeye yabancı dillerden girmiş olan her kelimenin tarihi ve kültürel bir manası vardır. Onlar Türklerin diğer milletlerle olan kültür alışverişinin delilleridir. Bize düşen onları çıkarmak değil, anlamaya ve değerlendirmeye çalışmaktır.”³⁴ “Türk milletinin çağdaş medeniyete uyması için yabancı ülkelerden pek çok eşya ve fikir alıyoruz. Bunlarla beraber Türkçeye bir yığın kelime de giriyor. Kendileri veya adları yabancıdır diye bunlardan vazgeçebilir miyiz?”³⁵

³¹ Mehmet Kaplan, Büyük Türkiye Rüyası, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1998, s. 83

³² Mehmet Kaplan, Kültür ve Dil, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2001, 14. Baskı, s. 48

³³ age. s. 114

³⁴ Mehmet Kaplan, Kültür ve Dil, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2001, 14. Baskı, s. 37

³⁵ Mehmet Kaplan, age, s. 38

Dilde, özellikle Arapça, Farsça kelimelerin tasfiyesine karşı olanlar, kültürümüze mal olmuş kelimelerin atılmasının dilimizi fakirleştireceği düşüncesindedirler. Kaplan da aynı düşüncüyü paylaşmaktadır:

“Yeni kavramlar için yeni kelimeler icadı ile Türkçeye girmiş, yerleşmiş yabancı kelimeleri tasfiye etmeyi birbirine karıştırmamalıdır. Bugün bizim ilim, teknik, edebiyat, sanat ve felsefe sahalarında binlerce yeni kelimeye ihtiyacımız vardır. Bunların Türkçe köklerden türetilmesi elbette iyi olur. Bunu yapacak olanlar desteklenmelidir. Türkçede bulunmayan bir kavrama Türkçe karşılık bularak Türk kültürüne mal etmek, övülmeye değer bir hizmettir. Bu suretle Türkçe yeni bir kelime ve kavram kazanmış olur. Fakat bunu yaparken Türk dilinde yaşayan kelimeleri yabancı diye tasfiyeye kalkmak düşünce akımını sekteye uğratmak, dile sınıksız bağlı olan duygu ve düşünce sistemini zedelemek demektir. Dilimizi fakirleştirmemeli, zenginleştirmeliyiz.”³⁶ “Dil bir milletin yaşadığı sosyal hayata göre tabakalara ayrılır. Köylünün hayatı ile şehirlinin hayatı aynı değildir. Okuma yazma bilenlerin kullandıkları kelimeler mesleklere göre değişir. Bunlar menşee bakımından hangi dilden gelirse gelsinler, vatan toprakları gibi bizim olmuşlardır. Onları feda etmekle bir şey kazanmayız.”³⁷

Asıl mesele, Kaplan’a göre; dilde tasfiye değil, ortak bir ilim dili yaratılması meselesidir aslında:

“Bugün Türkiye’nin karşılaştığı dil meselesi, “günlük dile girmiş” yabancı kelimelerin tasfiyesi” meselesi değil, ilkokuldan üniversiteye kadar, ortak bir ilim dili yaratılması meselesidir. “Ortak yazı dili” meselesi bence halledilmiş bir meseledir.”³⁸

Dil Kurumu’nun, basın, yayın organlarında sıkça tekrarlanan bazı sözlerin tutunmuş gibi görünmesinden dolayı yanıldığını belirtir Kaplan: “Dil kurumu azalarını aldatan başlıca amil, radyo, gazete ve televizyon vasıtası ile tekrarlanan bazı kelimelerin TUTUNMUŞ gibi olmasıdır. Fakat her kelime günlük dilde aynı derecede tekrarlanmaz.”³⁹

Aslına bakarsanız her kelimenin kendine has ayrı bir sesi, ayrı bir manası olduğu gibi, ayrı bir yaşama gücü ve şansı vardır. Yeni veya

³⁶ age. s. 38

³⁷ age. s. 37)

³⁸ age. s. 174

³⁹ Mehmet Kaplan, “Yaşayan Türkçe”, Yaşayan Türkçemiz I, Tercüman Gazetesi Yayınları, İstanbul, 1980, s. 196

eski bir kelimenin nerede, ne kadar zaman yaşayacağını önceden tayin etmek güçtür. Dil, asırlar boyu durmadan çalkalanan bir denizdir. Onun dalgalarına kimse hükmedemez.⁴⁰

Kaplan “Dil Devrimi” konusuna olumlu yaklaşmaktadır. Fakat onu düşündüren böyle gerekli ve yerinde bir devrimin bir dil anarşisi yaratması meselesidir:

“Dil devrimi” kendisinden heyecanla bahsedilen, övülen bir harekettir. Bunun sebebi, “devrim”in her ne olursa olsun devleti yıkma maksadı gütmemesidir. Kendisinden rahatlıkla, övünülerek bahsedilen “dil devrimi”nin gayesi de öteki devrimler gibi “eski, bozuk, işe yaramaz” olanı değiştirerek, yerine “yeni, güzel ve elverişli” olanı koymaktır. Öyleyse neden bir “dil anarşisi”nden bahsediliyor?”⁴¹

Öztürkçecilik kavramı Kaplan’a göre Osmanlı İmparatorluğu’nun yıkılması ile başlayan milliyetçilik akımının bir ürünüdür: “*Oğuz Kağan Destanı’nı okuyan ve üzerinde düşünen, Türk tarihinin manasını anlar. Bizde milliyetçilik akımı Osmanlı İmparatorluğu yıkıldıktan sonra ortaya çıkmıştır. Öztürkçecilik bu tarihi vakianın yan ürünüdür.*”⁴²

Dilde özleştirme, dilin yapı ve işleyişine zarar vermeden dile uygun yeni kelimelerin meydana getirilmesi, halk ağızlarından dile kelime aktarılması ya da artık kullanılmayan eski kelimelerin yeniden canlandırılması yöntemi olarak üç şekilde algılanmış ve bu yolda da çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların her biri, Kaplan’a göre, dilin sistemini tahrip edici özelliindedir.

Mehmet Kaplan, dilde inkılapçılık ve tasfiye ile öztürkçeciliğin birbirinden ayrılması gereken unsurlar olması gerektiği düşüncesindedir. Buna göre de dil konusunda alınan tavırları üç gruba ayırır: a. Aşırı öztürkçeciler, b. Muhafazakârlar, c. Mutediller (ılımlılar).⁴³ Ona göre, dile müdahale etmek gereksizdir. O, ne zorlayarak yeni kelimelerin yapılmasını ister, ne de yabancı dillerden dilimize girmiş sözlerin atılıp yerine yenilerinin yapılmasını...

“Her dilde yeni kelimeler türetilir, yalnız bunlar hakiki bir ihtiyaca tekabül eder, bundan dolayı da tutar. Tarih boyunca her gün kullanılan dil, konuşanın ve yazanın karşısına birçok imkânlar

⁴⁰ age. s. 196

⁴¹ Mehmet Kaplan, Kültür ve Dil, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2001, 14. Baskı, s. 170

⁴² age. s. 113

⁴³ Mehmet Kaplan, “İki Aşırı Uç ve Orta Yol” , Yaşayan Türkçemiz I, Tercüman Gazetesi Yayınları, İstanbul, 1980, s. 213

çıkarrır. İşte dil, herkesin bu imkânlardan faydalanması sayesinde değişir. Bir mefhuma tekabül eden, muhtelif incelikleri haiz beş on kelime vardır. Herkes ihtiyacına, dikkatine, zevkine göre bunlardan birini seçer. Hayatla çok yakın ilgisi bulunan dili, ne tamamıyla durdurmak ne de tamamıyla değiştirmek mümkündür. Dili içten içe idare eden kuvvet, hayat yani günlük ihtiyaçtır.”⁴⁴

Mehmet Kaplan, öztürkçecilik hareketini sadeleştirme hareketinden ayıran önemli farklar olduğunu belirtir ve bu farkları şu şekilde sıralar:

“öztürkçecilik” ve “arı türkçecilik” akımı, “öz” ve “arı” kelimelerinden de anlaşılacağı üzere, bugünkü dilde yaşayan “yabancı menşeli” kelimeleri çıkarmak isteyen bir harekettir. Onu yukarıda tasvir edilmeye çalışılan “sadeleşme” “yazı dilini konuşma diline yaklaştırma” hareketinden ayıran mühim farklar vardır:

1. Sadeleştirme akımı, konuşma diline girmiş, yerleşmiş, herkesin bildiği ve anladığı “yabancı menşeli kelimeler”in aleyhinde değildir. Türkçeleşmiş Türkçe’dir. (Z. Gökalp)
2. Öztürkçe diye öne sürülen kelimelerin çoğu belli şahıslar tarafından “uydurulmuş” kelimelerdir. (Dil Anarşisi, Sebep ve Çareleri, 172)
3. Öztürkçe kelimelerin kullanılması için tek parti devrinde devlet tarafından bazı zorlamalar olmuştur.
4. Öztürkçeciliği bir nevi taassup haline getiren öğretmenler, sadece bakanlığın kabul ettiklerini değil, kendi uydurduklarını da öğrencilerini sınıfta bırakmak tehdidiyle, kullanmaya mecbur etmişlerdir.

Burada kendiliğinden, gönüllü olarak yapılan “sadeleşme” hareketinden farklı bir durum ve tutum vardır. Dil Kurumu’nun “yabancı” kelimeler yerine “öztürkçe” yeni kelimeler türeterek “teklifler” de bulunması ayrı bir şey. Milli Eğitim Bakanlığı ile öğretmenlerin, ellerinde red selahiyeti olmayan öğrencilere onları zorla kabul ettirmesi ayrı bir şeydir. Uydurma kelimeleri empoze eden kurum değil bakanlığın anarşist öğretmenleridir.”⁴⁵

⁴⁴ Mehmet Kaplan, Kültür ve Dil, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2001, 14. Baskı, s. 191

⁴⁵ Mehmet Kaplan, Kültür ve Dil, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2001, 14. Baskı, s. 173

Kaplan, Cumhuriyet devrindeki öztürkçecilik hareketini doğru bulmaz: “Cumhuriyet devrindeki öztürkçecilik “Osmanlıcaya” değil yaşayan dile karşı bir harekettir. Canlı bir varlık haksız hücumlarla delik deşik ediliyor.”⁴⁶

Ayrıca Rusya'nın izlediği Türk Dili politikasını öztürkçecilik adı altında bizim kendi kendimize uygulamaya çalıştığımız düşünülmektedir:

“Dil ve kültür bir milletin canıdır. “öz” ve Türkçe” kelimelerinin parıltularına kapılarak bu hareketin abeslik, kültür ve milli varlığa karşı oluşunu görmeyenler gerçekten gaflet ve dalalet içindedirler. Bizi birleştiren dili ve edebiyatı yok ettik mi ne hale geliriz bir düşünün. Ezeli düşmanımız olan Ruslar, bunu dört gözle bekliyorlar. Komünist ihtilalinden önce Asya Türkleri ile Anadolu Türkleri arasında müşterek bir yazı diline doğru gidiliyordu. Komünist Rusya muhtelif Türk şiveleri arasındaki küçük farkları abartarak Özbekçe, Kazakça, Kırgızca, Azeri diye dil ilmine aykırı beş on dil icat etti. Maksudı Türkler arasındaki birliği parçalamaktı. Şimdi biz Türkiye’de milli dili, Öztürkçe, Arapça, Farsça, Osmanlıca diye ayırmaya çalışıyoruz. Dil birliği ile milli birlik arasındaki münasebeti düşünürsek bu yolun nereye varacağını kolayca kestirebiliriz.”⁴⁷

Kaplan, Tanzimat’tan bu yana yapılan öztürkçeciliği, ilk kez Batı’daki gibi sosyal açıdan incelediğini ve ilk kez kendisinin bu konuyu bu kadar açık ortaya koyduğunu belirtmektedir:

“Batıda yapılan üslup tetkiklerinde dil ile hayat görüşü arasındaki münasebetler araştırılır. Çünkü dil karşısında alınan tavır, hayat görüşünü aksettirir. Ben bu prensipten hareket ederek, Osmanlıca ile Osmanlı medeniyeti, Türkçe ile Tanzimat’tan bu güne kadar gelen halkçı ve milliyetçi cereyan arasında bir münasebet kurdum; aşırı ve sistematik öztürkçeciliğin nasıl bir davranış tarzına, hayat ve cemiyet görüşüne tekabül ettiği sorularını ortaya attım. Şimdiye kadar bu sorular bu kadar açık ortaya konulmamıştır.”⁴⁸

Aslında, dili zenginleştiren öztürkçe ve kalke denemeleri yanında dile mal olmuş kelimelerle de ortak kültür kurmak düşüncesindedir. Kaplan’a göre gözden kaçırılmaması gereken en önemli unsur bu olmalıdır:

⁴⁶ Mehmet Kaplan, “Yaşayan Dile Düşmanlık”, Yaşayan Türkçemiz I, Tercüman Gazetesi Yayınları, İstanbul, 1980, s. 208

⁴⁷ age. s. 208

⁴⁸ Mehmet Kaplan, Kültür ve Dil, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2001, 14. Baskı, s. 192

“Aşağı yukarı 1910 yılından sonra başlayan milli edebiyat bu “ortak dil” ile vücuda gelmiştir. Ben diyorum ki, öztürkçe veya “kalke” yolu ile dili zenginleştiren denemeler devam ederken, onlardan ortak dili mal olan kelimelerden de faydalanarak yüz binlerin kütüphanelerini teşkil edecek bir “ortak kültür” kuralım, o bize bundan sonra yaratılacak yeni medeniyet sentezi için ortak bir hareket noktası olsun.”⁴⁹ “Öztürkçe bakımından beni düşündüren yüzyıllar boyunca çeşitli sebeplerle yazı ve konuşma diline giren yabancı kelimeleri ille de muhafaza etme endişesi değildir. Maziye ait değerli eserlerin kaybı ile zengin, çağa uygun ortak bir kültürün bulunmayışıdır.”⁵⁰

Kaplan, bu konuda karşı görünen düşünceleri sebebiyle tamamen öztürkçecilik hareketinin karşısında olmadığını da ifade etmektedir:

“Buna bakarak aşırı öztürkçeciler bana neden yeni kelimelerin aleyhinde bulunduğumu sorabilirler. Bir defa ben bütün yeni kelimelerin aleyhinde değilim. Bir fikri açık seçik ve doğru olarak ifade eden ve Türkçenin kurallarına uygun olan yeni kelimelerin başım üstünde yeri vardır. Ben yeniliğin değil, tarih boyunca kazanılmış değerleri yok etmenin aleyhindeyim.”⁵¹

Öztürkçeciliğin kültürümüze mal olacağını düşünen Kaplan, kültür mirasının kaybolacağını düşünmektedir:

“Eskiler, *ilim satırda değil sadırda olmalıdır* derdi. Kültür yalnız bugünkü eserleri değil eski eserleri de içine alır. Din, edebiyat felsefe, kültürün en büyük kaynaklarını teşkil eder. Bunlara arasında derin, sürekli, karmaşık münasebetler vardır. Kültür eserleri, kullanılan kelimelere bağlı olduğu için, zaruri olarak anadile yabancı kelimeler girer. Bunlar birike birike bir okyanus teşkil ederler. Dünyada saf hiç bir ilim ve kültür dili yoktur. Özleştirmecilik, bu bakımdan tarihin akışına ve kültüre aykırıdır. O bir beyin yıkama vasıtasıdır. Öztürkçecilerin düşüncelerinin ipi kopmuş balonlar gibi havada uçması kafalarında tarihi kültür mirasının bulunmayışı ile açıklanabilir.”⁵²

Dilin söz hazinesi sayılan sözlük, bir dil için en önemli söz listesidir. Kaplan, kültür ve bilim alanında ileri ülkelerin zengin sözlüklere sahip olduklarını belirtir: “İlim ve kültürce ileri ülkelerin lügatleri geri kalmış

⁴⁹ age. s. 144

⁵⁰ age. s. 143

⁵¹ age. s. 114

⁵² age. s. 203

ülkelerinkinden beş-on kat daha zengindir. Bunun sebebi açıktır: İlim ve kültürce ilerlemek, daha çok şeye dikkat etmek, daha çok şey üretmek, daha çok karmaşık düşünce ve sanat eseri vücuda getirmek demektir.”⁵³

Bir dilde, ayrıca, her ayrı alanda sözlük çalışmaları yapılmalıdır. Kaplan'a göre dile ait bir bilim terimleri sözlüğü yapılmalıdır: “Türkiye'nin bugün en muhtaç olduğu şeylerden biri herkesin aynı mânâda kullanacağı, üzerinde anlaşmaya varılmış bir ilmi terimler lûgatine sahip olmaktır.”⁵⁴ Yapılması gereken sözlüklerden biri de derleme sözlüğüdür: “Türkiye dışında yaşayan yüz milyona yakın Türkün konuşma ve yazı dili de bizi ilgilendirir. Bütün Türklerin kullandıkları dili, deyimleriyle tespit eden bir lûgate ihtiyaç vardır.”⁵⁵ Kaplan'ın en çok önem verdiği konu dilimizin bir kültür sözlüğünün ortaya çıkarılmış olmasıdır: “Nerede olursa olsun, Türkler tarafından konuşulan ve yazılan her kelime “Türk Kültür Lûgati”ne girmelidir. Onların hepsi Türk kültürünün muhtevasını, tarih ve coğrafyasını belirtmeğe yarayan birer delildir.”⁵⁶

Kaplan, Türk Dil Kurumu hakkındaki düşüncelerini de dile getirmiştir:

“Türk Dil Kurumu, Türkçeyi yabancı kelimelerden arındırmayı gaye edinen bir müessesedir. **Resmî bir kuruluş değildir.** Kimse onun, uydurma da olsa yeni kelimeler icadına karışamaz. Sadece Dil Kurumu değil, canı isteyen herkes yeni kelimeler icadında serbesttir. Kanunla kimse bunun önüne geçemez. İlim ve teknik bakımından ileri gitmiş olan milletlerin dilinde, Türkçede karşılığı bulunmayan binlerce kavram mevcuttur. Onların eserlerini okurken her sayfada bunlarla karşılaşılıyor, Türkçeye çevirirken güçlük çekiyoruz.”⁵⁷

“Türkiye’de ilimin gelişmesi ve yayılması için, Batı dilleri kadar zengin bir dile sahip olunmasını zaruri görüyorum. Gerçek bir ihtiyacı karşılayan ve Türkçenin yapısına uygun olan yeni kelimeleri seve seve kullanan pek çok yazar vardır. **Bu konuda birçoğları gibi beni de kızdıran şey: Aşırılık, fakat ondan da çok devletin resmi ve keyfi olarak vatandaşları hiç de güzel olmayan uydurma kelimeleri kullanmaya ve dinlemeye zorlamasıdır. Bu, bir nevi diktatörlüktür ve bu tutum diktatörlük devrinden kalmadır. Fakat vatandaşları**

⁵³ Mehmet Kaplan, “Konuşma ve İlim Dili” Yaşayan Türkçemiz I, Tercüman Gazetesi Yayınları, İstanbul, s. 207

⁵⁴ age. s. 204

⁵⁵ Mehmet Kaplan, Kültür ve Dil, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2001, 14. Baskı, s. 37

⁵⁶ age. s. 40

⁵⁷ Mehmet Kaplan, “Suç Milli Eğitim ve TRT'nindir”, Yaşayan Türkçemiz I, Tercüman Gazetesi Yayınları, İstanbul, 1980, s. 199

uydurma kelime kullanmaya veya dinlemeye zorlayan Dil Kurumu değil Milli Eğitim Bakanlığı, Kültür Bakanlığı, TRT, hatta kendilerinde bu selâhiyeti gören bakanlık yetkilileri ve öğretmenlerdir.”⁵⁸

Kaplan, Türk Dil Kurumu'nun resmî bir kurum olmadığı ve kurumun “uydurduğu” yeni kelimelerin bir dil anarşisi yarattığı düşüncesindedir, Kaplan:

“Anayasa'nın 3. maddesine göre “Resmi dil Türkçedir.” Çok vazih gibi görünen bu madde düşünölmeye muhtaçtır. “Resmi” kelimesiyle burada kastedilen nedir? Devlet daireleri mi? Okullar mı? Yoksa her ikisi mi? Bugünkü dil anarşisi karşısında “Türkçe” kelimesinin muhteva ve şeklini de tayin etmek icap eder. Resmi bir müessese olmayan Dil Kurumu'nun uydurma kelimeleri resmi müessese olan okullarda yıllardan beri zorla Türk çocuklarına öğretiliyor. Böylece devlet başka sahalarda da olduğu gibi gayri resmi kuruluşların yıkıcı tesirleri altında kalıyor. Bu bakımdan önce “resmi” kelimesinin mana ve şümulünün açıklığı kavuşması gerekir.”⁵⁹

“... Buna göre “resmi dil” devlet tarafından varlığı bir müessese olarak kabul edilen dildir. Aynı tarife göre dilin nasıl olması ve kullanılması gerektiğini, Dil Kurumu gibi gayri resmî kuruluşlar değil, devletin kanun vasıtasıyla selâhiyetli kıldığı bir müessese tayin eder.”⁶⁰

Görölüyor ki, Mehmet Kaplan'ın dil üzerindeki düşünceleri bugün de geçerliliğini korumaktadır. Gerekli olan doğru bir dil politikasıdır. Özellikle dilin doğru öğretilmesi konusunda eğitimin ilk yıllarından başlayacak şekilde ciddi kararlar alınmalı ve hemen yurdun en ücra köşesine kadar uygulamaya konması gerekmektedir. Yabancı dille eğitim konusu verdiği zarar göz önüne alınarak tekrar gözden geçirilmelidir. Eğitim verecek öğretmenlerin yetiştirilmesi ve daha sonra onların rahat şartlarda eğitim verebilmesi sağlanmalıdır. Böylece verilecek ortak eğitim yolu ile aynı dilde düşünen ve aynı dilde konuşan yüksek dil bilincine sahip bir millet olarak varlığımızı sürdürebilmemiz mümkün olacaktır.

⁵⁸ age. s. 198

⁵⁹ Mehmet Kaplan, Kültür ve Dil, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2001, 14. Baskı, s 196

⁶⁰ Mehmet Kaplan, “Resmi Dil Türkçe”, Yaşayan Türkçemiz I, Tercüman Gazetesi Yayınları, İstanbul, s. 196

KAYNAKLAR

- KAPLAN, Mehmet, Büyük Türkiye Rüyası, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1998
_____, “Dil ve Kültür”, Türk Edebiyatı, Eylül 1985, S. 143. sayı
_____, Kültür ve Dil, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2001, 14. Baskı
_____, Nesillerin Ruhu, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2001
_____, “Resmi Dil Türkçe”, Türk Edebiyatı, Eylül 1985, 143. sayı
_____, Sevgi ve İlim, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2002
Yaşayan Türkçemiz I, Tercüman Gazetesi Yayınları, İstanbul, 1980